

A HÁLYOG-KOVÁCS*

Egy kis életkép

Tisztelt uram! Ön azzal a kívánsággal küldi nekem „az elbeszélés elmélete” című művét, hogy olvassam el, s írjak hozzá előszót.

Az ön levele igen kedves és lekötő, de én mégsem tehetek annak eleget. Isten mentsen meg engem attól, hogy az ön könyvét valaha elolvassam. Ha rossz azért nem, mert valami rosszat tanulnék belőle, ha pedig jó – no, az volna még csak rám nézve a nagy veszedelem.

Természetes, hogy én most önnek indoklással tartozom. (Nem tudom, nem lehetne-e használni előszónak is?)

Ott kezdem pedig, hogy lakott az én gyermekkoromban a mi vidékünkön egy Strázsa János kovácmester, kinek a keze olyan könnyű volt, mint a hab, úgy, hogy a legcsodálatosabb szemoperációkat tudta végezni olyan ügyesen, hogy híre elszáryalt egész Kassáig-Pestig. Különösen a zöld hályogot tudta megoperálni, melyet pedig az akkor híres Lippay sem tudott.

Ez a bizonyos Lippay Gáspár, a pesti egyetem professzora és szemdoktora, egyszer a bécsi kollégákkal diskurálván, a „Stadt Frankfurt” söröcskéje mellett fölemlíté a híres kovácsot.

A sógorék, Artl, Stellwag, Jäger, tamások voltak a dologban.

- Ami nem lehet, nem lehet. Bolond beszéd! Hogy tudna egy kovács, aki nehéz kalapáccsal veri napestig a pörölyt, olyan finom műtétet végezni, aminőt mi sem tudunk.

Lippay a vállát vonogatta:

- Már pedig annak úgy kell lennie. Én ugyan nem láttam, de olyanok már láttak engem, akiket én ebben a bajban mint teljesen vakokat és gyógyíthatatlanokat elbocsátottam és ő megoperálta.

Kár, hogy a bajnak nem tudom a latin nevét, mert ha az ember orvosi dolgokról ír, szükséges, hogy valami olyat vegyítsen közé, amit senki sem ért, hát nem tudom elprodukálni most a disputájukat sem, de a végén azt mondják Lippaynak:

- Tudod mit kolléga, hozassa föl egyszer azt a kovácsot az egyetemre, és akkor mi leutazunk Pestre, megnézzük, hogy operál.

No, az bizony szép lesz. Lippay kezet adott rá, s egy alkalommal, mikor ilyen beteg érkezett, egy kecskeméti szabómester, ott tartotta a klinikán, s menten levelet küldött Strázsa János uramnak, s abban útiköltségül tíz pengő forintokat, hogy haladéktalanul jöjjön fel egy hályogot levenni – s ugyancsak értesíti a bécsi doktorokat is.

Nagy híre volt, öreg emberek emlékeznek rá. Strázsa János uram hagyta a lópatkolást a legényére, felölté az újdontúj mándliját, kiélesíté a vágó-nyeső szerszámaikat a kis köszörűkövön, még pofon is vágta a kovácsinast, aki a köszörűkövet forgatta, mert elbáméskodott valahová, aztán fölült egy ökrös szekérre, mely a Zichy-uradalomból gyapjút szállított Vácra, hova megérkezvén, másnap estefelé, minthogy a „füstösre” nem mert ülni,

gyalogosan indult el Pestre, egész éjszaka bandukolván; reggel öreg fölöstököm idejére vergődött el az Újvilág utcai egyetemre.

Jó szerencse, éppen ott találta tekintetes Lippay professzor urat a laboratóriumában, s be is nyitott hozzá illendően.

- Dícsértessék a Jézus Krisztus! Eljöttem.
- Mindörökké! Csak talán nem maga Strázsa?
- De, istenugyse, az vagyok.
- Apró, tömzsi, virgonc emberke állt előtte olyan szemekkel, mint a gyík.
- Hát mikor jött?
- Ebben a pillanatban.
- De hiszen nem jött most vonat.
- Mert hát gyalog jöttem – felelte Strázsa uram.
- Gyalog és éjjel?
- Persze, hogy persze.
- Így már most mihez akar fogni? – kérdi a tudós doktor lehangelve.
- No hát, leveszem azt a hályogot, akiért hivatni tetszett.
- És gondolja-e, hogy elég nyugodt lesz a keze?

Strázsa uram csodálkozva nézett a professzorra:

- Iszen nem eleven állat, hogy nyugtalankodjék.
- De azt állítja, hogy egész éjszaká jött, hát nem aludt és fáradt lehet.

A kovács mosolygott.

- Hiszen nem a kezemen jöttem. Rég volt az már, tekintetes uram, mikor én még a kezemen jártam, karonülő koromban.
- No, én nem bánom, de előre is jelezhetem, hogy tudós bécsi doktorok fogják nézni az operációt, és igen restelném, ha szégyent vallana kegyelmed.

Biztatta a kovács, hogy kicsi dolog, nem érdemes róla beszélni, mire Lippay átküldött a szomszédos „Arany Sas”-ba, ahol a bécsi urak szállva voltak, kik is ájtjövén, bevezeté őket Strázsa urammal a műtő terembe, ahol már várt rájuk a szemfájós „kecske”, nagy, robusztus ember, mintha csak maga a bibliai Sámson volna.

- Bohóság, bohóság – gondolta magában Strázsa János –, hát van józan gondviselés a világ fölött, ha az ilyen embert nem kovácsnak dirigálja inkább, mint szabónak.
- Hát nézze, Strázsa barátom, ez a maga betege – mondá Lippay.

A kovács csak a hónaljáig ért a Góliátnak, talán el se látott a szeméig. Leültette előbb és figyelemmel nézte meg a bal szemét. A szembogár területén gyöngyházfényű csillogással terült el egy küllős repedezésű hályog.

- Ez bizony esteledik – dörmögte, és a jobb szemére vetett ügyet.

A jobb szeme volt a rosszabb szeme, itt már túlérett volt a hályog.

A bécsi doktorok szintén megvizsgálták a pápaszemeiken át.

- Nehéz operáció – szólt Artl, a beteg jobb szemét értve. – Olyan precizitást igényel, hogy emberi kéz már szinte képtelen rá.

Strázsa uram pedig ezalatt levetette a mándliját, s különböző bicskákat kezdett kiszedegetni a csizmaszárából meg visszarakosgatni, míg végre kiválasztott egyet, és megfente a nadrágszíja lefityegő részén.

- Az isten szerelméért! – kiáltotta ijedten Lippay. – Csak nem ezzel a békanyúzó bicsakkal akarja operálni?

A kovács csak a szemöldökével intett, hogy igenis, azzal.

Lippay az asztalon heverő szerszámok közül hirtelen kiválasztott egy Graefe-féle kést, s a markába nyomta.

- Nem – mondá fitymálva Strázsa uram –, ezzel nem lehet.

Ellökte a Graefe-kést, és a magáéval lépett a szepegő szabóhoz, mire egyet csillant a kés pengéje, mintha csak almát hámozna, játszi könnyedséggel siklott el a szemgolyón; egy pillanat; egy villanás, és íme, lent volt a hályog.

- Ördögös fickó! – szisszent föl csodálkozva Artl.

Strázsa uram megtörölgette a kését ingujjával.

- No – szólt meglegegedetten –, az egyik ablak most már ki van nyitva.

A németek lelkesedve nyúltak a kérges, bütykös tenyere után, hogy megszorongassák, csak Lippay professzor fortyant föl hangosan.

- Hallja, Strázsa, maga mégis rettenetes vakmerő ember! Tudja-e, mivel játszik? Tudja-e, hol vagdalt, mit vagdalt? Tudja-e, milyen felelősséget vállal Isten és emberek előtt? Tudja-e, mi az a szemhártya, érhártya, ideghártya, könnytömlő és a többi? Melyik ideg honnan és hová szalad? Tudja-e, mi az afakia, a glaukoma és mi a morgagniana? Ugye nem tudja?

- Minek tudnám, kérem alássan?

- Hát az tudja-e, hogy csak egy gondolattal vág odább jobbra vagy balra, a másik szemnek is kioltja a világot?

Strázsa uram figyelni kezdett.

- Ami pedig a hályogot illeti, amit most eltávolított – folytatá a professzor –, tudja-e, hogy az csak kétezer esetben sikerül egyszer, a statisztika szerint?

- Ugyan? – szólt közbe a kovács elgondolkozva.

- Mert vagy töpörödik a szem lencséje, és operálás közben könnyen elszakad a függesztője s üvegtest ömlik a sebbe, vagy pedig elhígul a kérge, s a magja könnyen kificamodik, sőt elmerülhet az üvegtestben.

- No, no – neszelt rá Strázsa uram, és verejték gyöngyözött a homlokáról.

- Jöjjön csak közelebb – inté oda a professzor úr nekimelegedve –, megmagyarázom a paciens eleven szemén, hogyan függnek össze ezek a kis finomerecskék és az idegek a másik szemmel.

Kedvel magyarázta a szem csodálatos országát, mint egy mappát a folyamaival, ereivel. Strázsa uram nézte, egyre nézte, hogy szinte kidülledtek a szemei, és hallgatta, mialatt minden hajszála égnek meredt, míg egyszer csak elkeseredve ütött rá a csizma szárára, csüggedten mormogta maga elé:

- Most kutya már kend, Strázsa János.

Úgy érezte, mintha leesett volna valami magaslatról, toronyból vagy miből, és mintha nem is ő volna az már, hanem csak a hazajáró lelke. Mikor pedig a magyarázat után fölkerlte a professzor, hogy operálná meg a szabó másik szemét (az már könnyű dolog volt), szabódott, húzódott, csak nagy unszolásra fogta meg a kést, de az uram teremtőm, mi dolog érhetne? – reszketni kezdett a kezében. A beteghez hajolt, de a feje szédült, elsápadt, mint a fal, s a karja lankadtan esett alá.

- Jaj, tekintetes uram – nyöszörgé –, nem látom, nem tudom...nem merem többé.

Azontúl, hogy megtudta, milyen komplikált külön világ a szem, s mennyi veszély származhatik kezének parányi rezzenésétől, vérének sebesebb lüktetésétől, késének egy gondolatnyi elsiklásától, soha többé nem mert hályogot operálni, sőt még egy árpa kigyógyulásába sem bocsátkozott.

Ez lenne nekem is a sorsom, tisztelt uram. Ha én az ön könyvéből megtudnám, mi mindent kíván a tudomány egy irodalmi műben, sohase memék föbbé elbeszélést írni.

Maradtam egyébbiránt stb.